

2016

2015 ЙИЛДА ПУЛ-КРЕДИТ СОҲАСИДАГИ ВАЗИЯТ ВА МОНЕТАР СИЁСАТНИНГ 2016 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

2015 ЙИЛДАГИ МАКРОИҚТИСОДИЙ ҲОЛАТ ВА РЕАЛ СЕКТОР ТАҲЛИЛИ

Жаҳон иқтисодиётида сақланиб қолаётган мураккаб вазият ва дунё бозорларида юзага келган ноқулай конъюнктурага қарамасдан, мамлакатимиз иқтисодиёти 2015 йилда ҳам юқори суръатларда ўсишда давом этди.

Хусусан, 2015 йил якуни бўйича мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот ҳажмининг реал ўсиши 2014 йилга нисбатан 8 фоизни ва унинг номинал

ҳажми 171,4 трлн. сўмни ташкил этди.

Юқори иқтисодий ўсиш суръатлари, ўз навбатида, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан белгилаб берилган 2015 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишлари, жумладан, мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришнинг барча ички имконият ҳамда захираларини излаб топиш ва сафарбар этиш, иқтисодиётни таркибий жиҳатдан ислоҳ қилиш, модернизациялаш ва диверсификациялашни чуқурлаштириш, шунингдек, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини жадал

ривожлантиришга, ички талабни рағбатлантиришга қаратилган чора-тадбирларнинг амалга оширилиши ва самарали макроиктисодий сиёсатнинг юритилиши ҳисобига таъминланмоқда.

Сўнгги йилларда республикада ишбилармонлик ва инвестицион муҳитни тубдан яхшилаш, тадбиркорликка кенг имтиёз ва преференциялар йўлини очиб бериш ҳамда хорижий инвестицияларни жалб қилишга муҳим аҳамият берилаётганлиги ва бу борада амалга оширилаётган тизимли ишлар иқтисодиётга йўналтирилган инвестициялар ҳажмининг ошишида муҳим омил бўлмоқда.

2015 – 2019 йилларда мамлакатимиз саноат тармоқларини таркибий ўзгартириш, модернизациялаш ва диверсификациялашни чуқурлаштириш, замонавий инфратузилмани шакллантиришга қаратилган қатор дастурларда 2015 йил учун мўлжалланган вазифа ва чора-тадбирларнинг самарали амалга оширилиши иқтисодиётга йўналтирилган капитал қўйилмалар ҳажмининг юқори ўсиш суръатларини таъминлашга хизмат қилди.

2015 йилда иқтисодиётда барча молиялаштириш манбалари ҳисобидан ўзлаштирилган инвестициялар миқдори 15,8 млрд. АҚШ долларини ташкил қилиб, ушбу кўрсаткич 2014 йилга нисбатан 9,5 фоизга ошди.

Бунда ўзлаштирилган инвестицияларнинг асосий қисми, яъни қарийб 80 фоизи корхоналар, аҳолининг маблағлари, тўғридан-тўғри инвестициялар ва кредитлар ҳисобидан молиялаштирилди. Жумладан, жами капитал қўйилмаларининг 3,3 млрд. АҚШ долларида кўпроғи ёки 21 фоиздан ортиғи хорижий инвестициялар ҳиссасига тўғри келиб, шунинг 73 фоизи тўғридан-тўғри чет эл инвестицияларидир.

2015 йилнинг ўзида 494 та чет эл капитали иштирокидаги янги корхоналар ташкил этилди.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган инвестиция сиёсатининг ўзига хос хусусияти маҳаллий хомашё ресурсларини чуқур қайта ишлашга ҳамда энергия тежамкор ва юқори технологияларга асосланган янги ишлаб чиқаришларни ташкил этишга йўналтирилган инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга устувор аҳамият берилаётганида намоён бўлмоқда.

Хусусан, 2015 йилда иқтисодиётга йўналтирилган инвестицияларнинг 67,1 фоизи янги ишлаб чиқариш қувватларини барпо этишга йўналтирилди. Жумладан, ушбу даврда умумий қиймати 7,4 млрд. АҚШ долларига тенг бўлган 158 та йирик ишлаб чиқариш объекти қурилиши якунланиб, фойдаланишга топширилди.

2015 йилда иш ўринларини ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлашга қаратилган дастурий чора-тадбирларнинг давом эттирилиши натижасида жами 980 мингта янги иш ўринлари ташкил этилди, шунинг 60 фоиздан зиёди қишлоқ жойларда яратилди.

Янги иш ўринларининг яратилиши билан бирга иқтисодиётда меҳнат унумдорлигининг барқарор ошиб бориши аҳоли реал даромадларининг ўсишига хизмат қилмоқда. Хусусан, 2015 йилда аҳоли жон бошига тўғри келадиган жами реал даромадларнинг ўсиши 9,6 фоизни ташкил этди.

Аҳоли даромадлари ва истеъмол харажатларининг барқарор ошиши, ўз навбатида, 2015 йилда чакана савдо айланмасининг 15 фоиздан зиёдга ошишига хизмат қилди.

Иқтисодий иттиҳоти қилишни чуқурлаштириш, таркибий ўзгартиришларнинг ўрта муддатли дастурлари изчил амалга оширилиши 2015 йилда макроиқтисодий барқарорликни сақлаб қолиш ва иқтисодийнинг барча тармоқларида ишлаб чиқариш ҳажмларининг юқори ўсиш суръатларини таъминлади.

Хусусан, 2015 йилда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш умумий ҳажми 2014 йилга нисбатан 8,0 фоизга ошиди ва 91,7 трлн. сўмни ташкил этди.

Саноатда юқори ўсиш суръатлари асосан енгил саноат (16,6 фоиз), қурилиш материаллари ишлаб чиқариш (14,1 фоиз) ҳамда озиқ-овқат саноати (14,4 фоиз) тармоқларида кузатилди.

Бунда енгил саноат таркибига кирувчи тўқимачилик саноатида ўсиш суръати 12,1 фоизни, чарм ва пойабзал саноатида 22,0 фоизни ҳамда тикувчилик соҳасида 18,9 фоизни ташкил қилди.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда асосий эътибор ушбу соҳада ҳам туб таркибий ўзгаришларни давом эттиришга ҳамда қишлоқ хўжалигида етиштирилган маҳсулотларни чуқур қайта ишлаш ва уларни сақлаш инфратузилмасини ривожлантиришга қаратилди.

2015 йилда қишлоқ хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 2014 йилга нисбатан 6,8 фоизга ошиб, 42,3 трлн. сўмни ташкил этди.

Бунда деҳқончилик маҳсулотларини етиштириш ҳажмининг ўсиш суръати 6,7 фоизни, чорвачилик маҳсулотларини етиштириш ҳажмининг ўсиши эса 6,8 фоизни ташкил этди.

2015 йилда иқтисодийда пуллик хизматлар кўрсатиш ҳажми 2014 йилга нисбатан 10,8 фоизга ўсиши хизмат кўрсатиш соҳасининг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 54,5 фоизгача ошишини таъминлади.

2015 йилда хизмат кўрсатиш соҳасида юқори ўсиш суръатлари молиявий хизматлар (30,0 фоиз), соғлиқни сақлаш (17,3 фоиз), алоқа ва ахборотлаштириш (15,4 фоиз), савдо ва умумий овқатланиш (18,1 фоиз), маиший хизматлар (17,5 фоиз), туристик хизматлар кўрсатиш (15,9 фоиз), қурилиш (18,6 фоиз), компьютер дастурлаш (13,4 фоиз) ҳамда қишлоқ хўжалиги техникасини таъмирлаш (14,7 фоиз) каби соҳаларда кузатилди.

Жумладан, банк, суғурта, лизинг, консалтинг ва бошқа турдаги бозор хизматлари барқарор суръатлар билан ривожланиб бориши хусусий сектор ва кичик бизнес ривожига хизмат қилмоқда. Хизмат кўрсатиш соҳасида 80,4 мингта кичик бизнес субъекти фаолият юритмоқда ва бу хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналари умумий сонининг 80 фоиздан ортиғини ташкил қилади.

2015 йилда истеъмол товарларини ишлаб чиқариш ҳажми 2014 йилга нисбатан 9,7 фоизга ўсиб, 36,2 трлн. сўмни ташкил этди.

Бунда озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 2014 йилга нисбатан 17,8 фоизга ва ноозиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмлари 3,6 фоизга ортди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ривожланиши

Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш борасидаги қатор фармон ва қарорлари, хусусан, 2015 йил 15 майдаги «Хусусий мулк, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ишончли ҳимоя

қилишни таъминлаш, уларни жадал ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4725-сонли Фармонига мувофиқ, иқтисодиётни либераллаштириш, бизнес юритиш шарт-шароитларини янада енгиллаштириш, қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантириш, тадбиркорликни ривожлантириш йўлидаги ортиқча тўсиқ ва ғовларни бартараф этиш бўйича кескин ва таъсирчан чора-тадбирларнинг амалга оширилиши соҳанинг янада ривожланишига замин ва туртки бўлмоқда.

Жумладан, хусусий мулкни, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ишончли ҳимоя қилишни таъминлаш юзасидан қабул қилинган чора-тадбирлар дастурларининг изчил амалга оширилиши натижасида 2015 йилда 55,7 мингта янги корхоналар ташкил этилиб, шундан 26,9 мингтаси кичик тадбиркорлик (фермер ва деҳқон хўжаликларида ташқари) субъектларидир.

Умуман олганда, мазкур йўналишда олиб борилаётган самарали ислохотлар натижасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг ялпи ички маҳсулотдаги улуши барқарор ошиб бориб, 2015 йилда ушбу кўрсаткич 56,7 фоизга етди ёки 2014 йилга нисбатан 0,6 фоиз бандга ҳамда 2000 йил билан солиштирганда эса қарийб 26 фоиз бандга ошди.

2015 йилда мамлакатимиз ташқи иқтисодий фаолияти жаҳон иқтисодиётида, шу жумладан, асосий савдо ҳамкорларимиз ҳисобланган давлатларда кузатилаётган нобарқарор моливий-иқтисодий вазиятлар, шунингдек, ташқи бозорларда асосий хомашё товарлари нархларининг пасайиши таъсирида юзага келган ноқулай рақобат шароитларига қарамасдан, 2015 йил якунларига кўра ташқи савдо айланмасида ижобий сальдога эришилди. Бу эса мамлакатимиз тўлов баланси ижобийлигини таъминлаб, олтин-валюта захираларининг ошишига хизмат қилди.

Инфляция даражаси динамикаси. 2015 йилда Марказий банк томонидан қатъий пул-кредит сиёсати юритилганлиги ҳамда Ҳукуматимиз томонидан иқтисодиётда нархлар барқарорлигини таъминлашга қаратилган тизимли чора-тадбирларнинг амалга оширилиши мамлакатимизда инфляцияни жиловлашда муҳим аҳамият касб этди ва унинг белгиланган прогноз кўрсаткичлари доирасида бўлишига эришилди.

2015 йил якуни бўйича истеъмол баҳолари индекси асосида ҳисобланган инфляция даражаси 5,6 фоизни ташкил этди ва 2014 йилга (6,1 фоиз) нисбатан 0,5 фоиз бандга пасайди.

Хусусан, 2015 йилда озиқ-овқат маҳсулотларининг нархлари 1,3 фоизга ошиб, инфляция даражасига таъсири 0,6 фоизни, ноозиқ-овқат маҳсулотлари нархлари 8,8 фоизга ошиб, инфляция даражасига таъсири 2,9 фоизни ташкил этди.

2015 йилда кўрсатилган хизматлар нархлари 10,7 фоизга ошди ва инфляция даражасига таъсири 2,1 фоизни ташкил қилди.

ПУЛ-КРЕДИТ СОҲАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИШЛАР

2015 йилда Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати «Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида»ги Қонун асосида амалга оширилиб,

Ҳукумат томонидан 2015 йил учун белгиланган асосий макроиқтисодий кўрсаткичларнинг ва «Монетар сиёсатнинг 2015 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари»да белгиланган вазифаларнинг бажарилишини таъминлашга йўналтирилди.

Бунда асосий эътибор инфляция даражасининг белгиланган 5,5-6,5 фоизлик мақсадли кўрсаткичлари доирасида бўлишини таъминлаш ва айти пайтда иқтисодиётнинг кўзда тутилган ўсиш суръатлари учун зарур бўлган қулай молиявий шароитни яратишга қаратилди.

Шу мақсадда Марказий банк томонидан пул таклифи (пул массаси) ва банк тизими ликвидлигини мақбул даражада сақлаб туриш, пул ва валюта бозорида барқарорликни таъминлаш ҳамда монетар омилларнинг инфляцияга таъсирини олдини олишга қаратилган тегишли чора-тадбирлар амалга ошириб борилди.

Иқтисодиётда пул таклифининг ўзгариши ва шаклланиши

2015 йилда иқтисодиётдаги пул таклифининг, яъни пул массасининг белгиланган мақсадли кўрсаткичлар доирасида бўлишига эришилди. Бунда пул массасининг ўсиши қуйидаги омиллар таъсирида шаклланди:

– тижорат банклари томонидан иқтисодиётни ривожлантиришнинг устувор соҳаларини молиявий қўллаб-қувватлашга ва реал сектордаги инвестицион фаолликни оширишни янада рағбатлантиришга қаратилган сиёсатнинг давом эттирилиши натижасида банкларнинг жами кредит портфели 2014 йилга нисбатан 27,3 фоизга ошди ва унинг пул массаси ўсишига таъсири 73 фоизни ташкил қилди.

– мамлакат тўлов баланси ижобий сальдосининг таъминланиши ҳисобига банк тизими соф ташқи активларининг кўпайиши пул массаси ўсишининг 27 фоизини таъминлади.

Ўз навбатида, пул массасининг ўсиши қуйидаги омиллар ҳисобига камайтирилиб, мақбул даражага келтирилди:

– Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси ҳисобварағига жорий тушумлар ҳисобидан қўшимча равишда 910 млн. АҚШ доллари миқдорида маблағлар йўналтирилиши ҳисобига пул массасининг ўсиши олди олинди. Ушбу омилнинг пул массасини камайтиришдаги улуши 83 фоизни ташкил этди;

– пул-кредит сиёсатининг бозор инструментларидан фойдаланишнинг пул массаси камайишига таъсири 11 фоизни ташкил қилди.

Шунингдек, Давлат бюджетининг ЯИМга нисбатан 0,1 фоиз профицит билан ижро этилиши ҳам мос равишда пул массаси ўсишининг олдини олишга хизмат қилди.

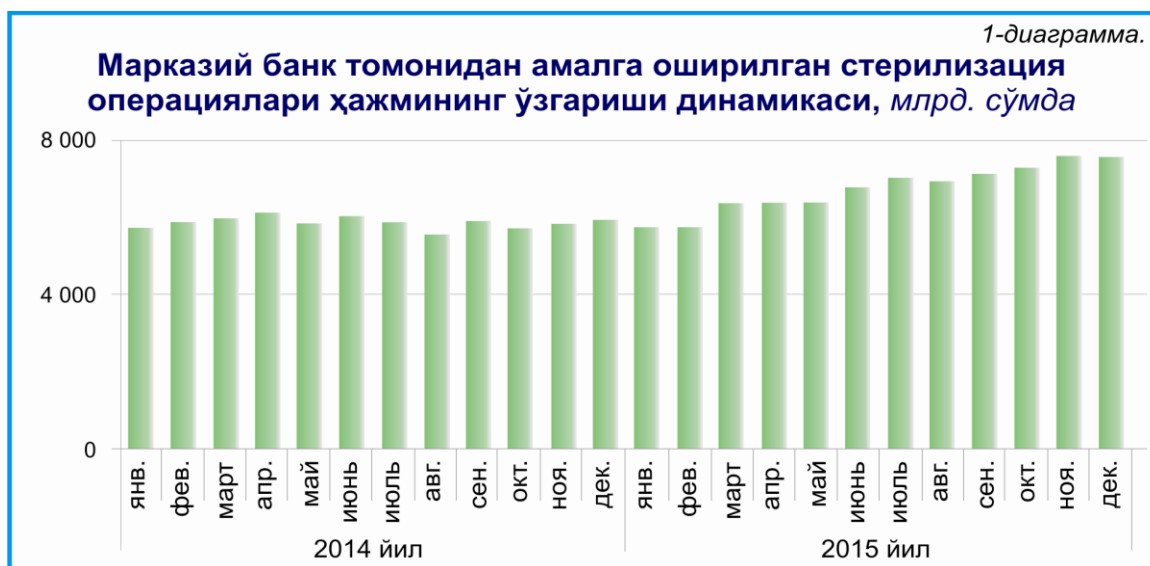
Пул массаси миқдори белгиланган мақсадли параметрлар доирасида бўлишини таъминлашда резерв пуллар ҳажми оралик мақсад сифатида белгиланган ҳолда, унинг ўзгариши 2015 йил давомида мониторинг қилинди ва бошқариб борилди.

Резерв пуллар ҳажмини бошқариш, унинг керакли даражада бўлишини таъминлаш ва шу орқали пул массасининг ўзгариши динамикасига таъсир кўрсатишда Марказий банкнинг пул-кредит сиёсати инструментларидан фойдаланилди.

Монетар сиёсатнинг бозор инструментларидан фойдаланиш таҳлили

Пул-кредит сиёсати инструментларидан фойдаланишда асосий эътибор банк тизимида ортиқча ликвидликни шакллантирувчи ва инфляцион босимнинг ошишига олиб келиши мумкин бўлган омилларга қаратилди.

2015 йилда банк тизими соф ташқи активлари кўпайиши ҳисобига шаклланган қўшимча ликвидликнинг инфляцион босимга таъсири олдини олиш мақсадида Марказий банк томонидан ўтказиб борилган стерилизация операцияларининг ўртача ойлик ҳажми 2014 йилга нисбатан 1,1 мартага ошди (1-диаграмма).

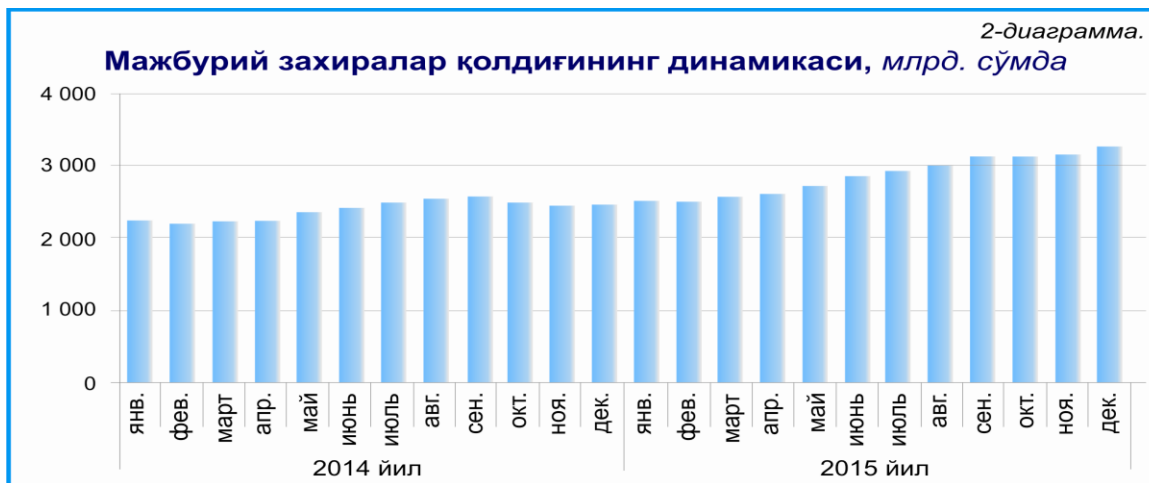

Бу эса пул массасининг белгиланган прогноз кўрсаткичидан ортиқча ўсишининг олдини олишга ва шу орқали ички бозорда нархлар барқарорлигини таъминлашга хизмат қилди.

2015 йилда **мажбурий резерв талаблари** инструментидан тижорат банкларининг кредит ресурслари миқдорига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатиш орқали иқтисодиётдаги пул таклифини тартибга солишнинг муҳим воситаси сифатида фойдаланилди.

Бунда мажбурий резерв меъёрлари инфляция ва пул массасининг 2015 йилга белгиланган мақсадли параметрларидан келиб чиқиб ҳамда тижорат банкларида узок муддатли ресурс базасини янада кенгайтириш мақсадида муддати 1 йилгача бўлган депозитлар учун – 15 фоиз, муддати 1 йилдан 3 йилгача бўлган депозитлар учун – 12 фоиз, муддати 3 йилдан ортиқ бўлган депозитлар учун 10,5 фоиз миқдорига ўзгартирилмасдан ушлаб турилди.

Тижорат банкларининг мажбурий резервлари ҳажми жалб қилинган депозитлар ҳажмининг ошишига мутаносиб равишда ўсиб бормоқда. Натижада 2015 йилда тижорат банклари ресурс базасининг кенгайишига мос равишда Марказий банкдаги мажбурий захиралар ҳажми 813 млрд. сўмга кўпайди (2-диаграмма).

Марказий банкнинг **қайта молиялаш ставкаси** пул бозоридаги фоиз ставкаларини бошқариш ҳамда иқтисодий ўсиш жараёнларини рағбатлантириш мақсадларига йўналтирилди.

Инфляция даражаси, пул массасининг ва бошқа макроиқтисодий кўрсаткичларнинг мақсадли параметрларидан келиб чиқиб, қайта молиялаш ставкаси 2015 йилнинг 1 январидан йиллик 10 фоиздан 9 фоизга туширилди ва йил давомида ўзгартирилмаган ҳолда сақлаб турилди.

Умуман олганда, пул-кредит соҳасида амалга оширилган ушбу тадбирлар пул массасининг прогноз кўрсаткичларидан паст бўлишини таъминлаш ва инфляция даражасига монетар омиллар таъсирининг олдини олиш имконини берди.

Фоиз ставкалари динамикаси

2015 йилда пул бозорида, шу жумладан, тижорат банкларининг депозит ва кредит операциялари бўйича ўрнатилган фоиз ставкалари пасайиш динамикаси кузатилди.

Жумладан, 2015 йил 1 январидан қайта молиялаш ставкасининг 1 фоизли бандга пасайтирилиши ҳамда иқтисодиётдаги инфляцион кутилмаларнинг пасайиб бориши каби омиллар таъсирида 2015 йилда жами депозитлар бўйича ўртача тортилган фоиз ставкаси йил бошидаги 7,7 фоиздан 6,7 фоизгача пасайди.

Шунингдек, 2015 йилда пул бозорида ҳам молиявий ресурслар нархларининг арзонлашиши кузатилиб, банклараро кредит операциялари бўйича ўртача фоиз ставкаси 2015 йилнинг биринчи чорагида кузатилган ўртача 9,7 фоиздан йил охирига келиб 9,2 фоизгача пасайди.

Ўз навбатида, депозитлар ва банклараро пул бозорида фоиз ставкаларининг пасайиши тижорат банклари томонидан иқтисодиётнинг реал секторига ажратилаётган кредитлар бўйича фоиз ставкаларининг пасайишига хизмат қилди. Хусусан, 2015 йилда тижорат банкларининг кредитлари бўйича ўртача тортилган фоиз ставкаси йиллик ҳисобда 10,5 фоиздан 9,5 фоизгача пасайди.

Валюта сиёсати

2015 йилда валюта сиёсати миллий валюта алмашув курси кескин тебранишлари олдини олишга, инфляцион жараёнларни жиловлашга

ҳамда маҳаллий ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг ички ва ташқи бозорлардаги рақобатбардошлигини қўллаб-қувватлашга йўналтирилди.

Бунда валюта бозорини самарали тартибга солиш мақсадида валюта курсининг ўзгариб боровчи бошқариладиган стратегиясини қўллаш орқали сўмнинг АҚШ долларига нисбатан курсини босқичма-босқич пасайтириш чоралари кўрилди.

Натижада 2015 йил давомида сўмнинг АҚШ долларига нисбатан айирбошлаш курси 16 фоизга пасайиб, 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, бир АҚШ доллари 2810 сўмни ташкил қилди.

Мамлакатимиз ташқи савдо операцияларининг асосий қисми АҚШ долларига амалга оширилишини инобатга олиб, сўмнинг бошқа хорижий валюталарга нисбатан алмашув курсларини белгилашда операцион мўлжал сифатида сўмнинг АҚШ долларига нисбатан алмашув курсидан фойдаланилди.

Шунга мувофиқ, сўмнинг АҚШ долларидан бошқа хорижий валюталарга нисбатан алмашув курслари ушбу валюталарнинг ташқи валюта бозорларидаги АҚШ долларига нисбатан курслари динамикаси ва ички валюта бозорида сўмнинг АҚШ долларига нисбатан алмашув курси таъсири остида шаклланди.

Мазкур даврда сўмнинг Буюк Британия фунт стерлингига нисбатан алмашув курси 11 фоизга, еврога нисбатан 2,8 фоизга, Хитой юанига нисбатан 15,8 фоизга, Япония иенасига нисбатан 17 фоизга ва Жанубий Корея вонига нисбатан 8,7 фоизга пасайди.

БАНК ТИЗИМИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИСЛОҲОТЛАР

п

Ушбу вазифаларнинг бажарилишини таъминлаш борасидаги чора-тадбирлар қуйидаги йўналишларда амалга оширилди:

– тижорат банклари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш тизимини халқаро андоза ва меъёрлар, жумладан, банк назорати бўйича Базель қўмитасининг янги тавсиялари (Базель III) асосида такомиллаштириш;

– банкларнинг капиталлашув даражаси ва ликвидлигини янада ошириш, депозит базасини кенгайтириш ва диверсификациялаш, активлар, жумладан, кредит портфели сифатини янада яхшилаш орқали банк тизимининг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлаш;

– банкларнинг иқтисодиётни ривожлантиришдаги ролини янада кучайтириш, уларнинг инвестицион жараёнлардаги иштирокини кенгайтириб бориш;

– кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш бўйича ишларни янада фаоллаштириш;

– кўрсатилаётган банк хизматлари турларини кўпайтириш ва сифатини янада яхшилаш, хусусан, банк инфратузилмасини ривожлантириш, айниқса, қишлоқ жойларда ахборот-коммуникация технологияларини кенг қўллаган ҳолда масофадан туриб банк хизматларини кўрсатиш кўламларини янада кенгайтириш;

– мамлакатимиз тижорат банклари томонидан етакчи халқаро рейтинг агентликлари юқори рейтинг баҳоларининг олинishi ҳамда мунтазам равишда янгилаб борилишига эришиш;

– молия-банк тизими фаолиятининг қонунчилик базасини халқаро андоза ва тамойиллар асосида янада такомиллаштириш бўйича ишлар давом эттирилди.

2015 йилда банк тизимида амалга оширилган изчил ва аниқ мақсадли чоратadbирлар натижасида юқорида санаб ўтилган барча йўналишларда ижобий натижаларга эришилди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 26 ноябрдаги ПҚ-1438-сонли Қарори билан тасдиқланган 2011 – 2015 йилларда банк тизимини ислоҳ қилиш ва ривожлантириш дастурининг якунловчи йилида мазкур дастурда белгиланган банк тизими фаолиятининг барча йўналишлари бўйича ўсиш суръатлари прогноз кўрсаткичларининг бажарилиши таъминланди.

Бунда банк тизими фаолиятининг асосий кўрсаткичлари халқаро мезонларга мувофиқ «юқори даражада»ги баҳоларга мос келмоқда.

Жумладан, 2015 йил якуни бўйича банк тизими капиталининг етарлилик даражаси қарийб 23,6 фоизни, шунингдек, ликвидлик даражаси 64,5 фоизни ташкил этди. Капитал етарлилик кўрсаткичи умумий қабул қилинган халқаро стандартлардан 3 марта, банк ликвидлиги эса 2 марта кўпдир.

Банк тизими инфратузилмасини янада ривожлантириш

2016 йил 1 январь ҳолатига кўра, республикада 26 та тижорат банки фаолият кўрсатаётган бўлиб, шундан 7 таси хусусий ва 5 таси чет эл капитали иштирокидаги банклар ҳисобланади. Бугунги кунда республика ҳудудларида тижорат банкларининг 854 та филиали фаолият кўрсатмоқда.

Банк муассасаларини аҳоли зич жойлашган манзиллар ҳамда ишлаб чиқариш ҳудудларига яқинлаштириш мақсадида тижорат банкларининг 4 295 та мини-банк ва махсус кассалари ташкил этилган бўлиб, шуларнинг 2 221 таси қишлоқ жойлардаги аҳоли ва фермер хўжаликларига сифатли банк хизматларини кўрсатиб келмоқда.

Шунингдек, аҳолидан коммунал ва бошқа тўловларни бевосита яшаш жойларига бориб қабул қилиш мақсадида 505 та ихтисослаштирилган кўчма кассалар хизмати ташкил этилган.

Банк-молия хизматлари бозори инфратузилмасини халқаро мезонлар асосида ривожлантириш мақсадида Кредит ахбороти миллий институти, Гаров реестри тизими ва «Кредит-ахборот таҳлилий маркази» кредит бюроси фаолиятлари такомиллаштириб борилмоқда.

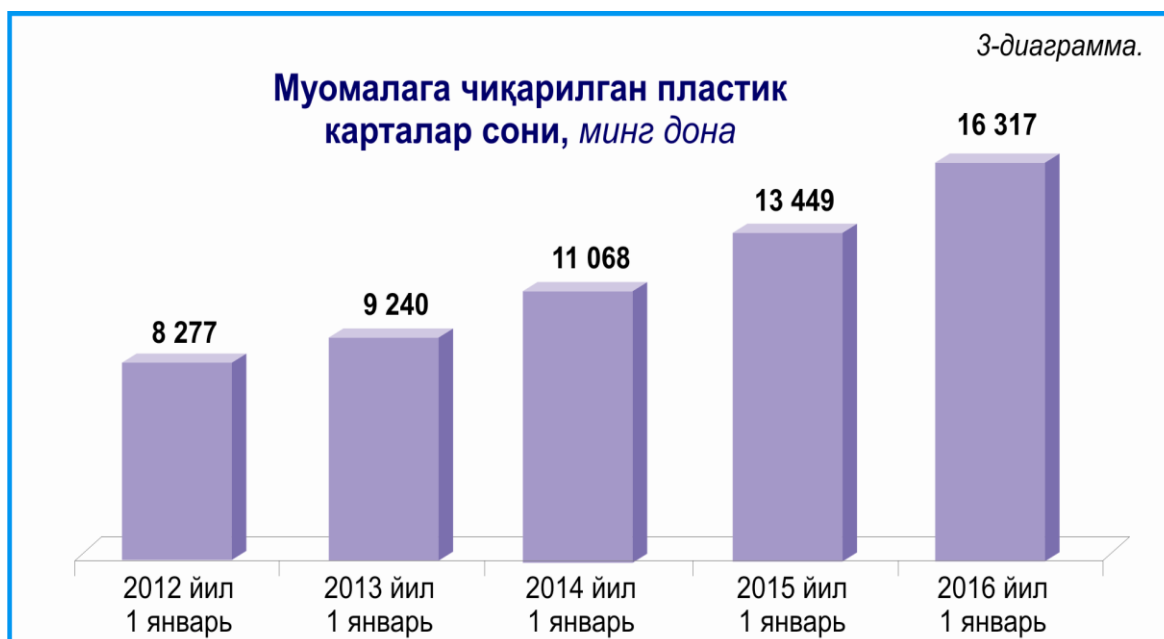
Ҳозирда тижорат банкларининг барча филиаллари интернет тармоғи орқали «ga.gov.uz» сайтига уланиб, гаров муносабатларига тегишли барча маълумотлар «Гаров реестри» давлат унитар корхонаси маълумотлар базасига киритилиши таъминланмоқда.

Банк хизматлари кўламини замонавий ахборот-коммуникация технологияларини қўллаган ҳолда кенгайтириш

Нақд пулсиз ҳисоб-китобларнинг замонавий ва мижоз учун қулай турларидан бири бўлган банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимининг қўллаш доираси кенгайиб, тадбиркорлар ўртасида тобора оммалашиб бормоқда.

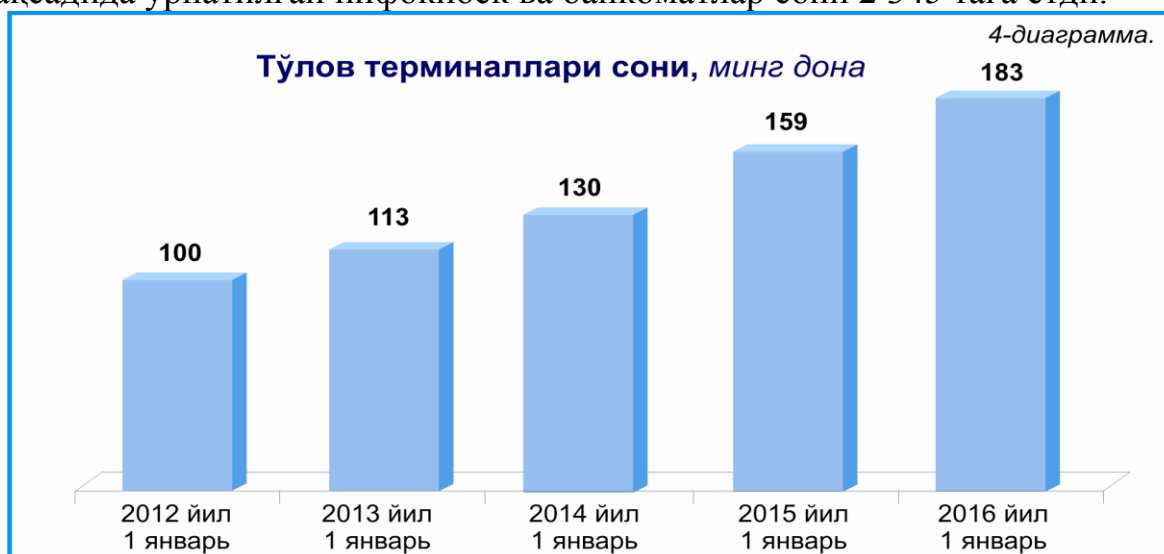
2016 йил 1 январь ҳолатига кўра, банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимларидан фойдаланувчилар сони 1 061 мингтани, шундан «Интернет-банкнинг» ва «Банк-мижоз» дастурий мажмуаси хизматларидан фойдаланувчилар 81,5 мингтани, «Мобиль-банкнинг» ва «SMS-банкнинг» хизматларидан фойдаланувчилар 979,5 мингтани ташкил этиб, уларнинг сони 2014 йилга нисбатан қарийб 2 баробарга кўпайди.

Банк пластик карталари муомаласини кенгайтириш ва такомиллаштириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида сўнгги 5 йил давомида муомалага чиқарилган банк пластик карталари сони 2 баробардан зиёдга ошди ва 2016 йил 1 январь ҳолатига уларнинг умумий сони 16,3 млн. дондан ортиқни ташкил этди (3-диаграмма).

Чакана савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси объектларида ўрнатилган тўлов терминаллари сони 183 минг дондан ошди (4-диаграмма).

Шунингдек, жойларда тўловларни узлуксиз қабул қилишни таъминлаш мақсадида ўрнатилган инфокиоск ва банкоматлар сони 2 345 тага етди.

2015 йил давомида пластик карталар орқали амалга оширилган тўловлар ҳажми 31,3 трлн. сўмни ташкил этиб, 2014 йилга нисбатан 37,6 фоизга ошди (5-диаграмма).

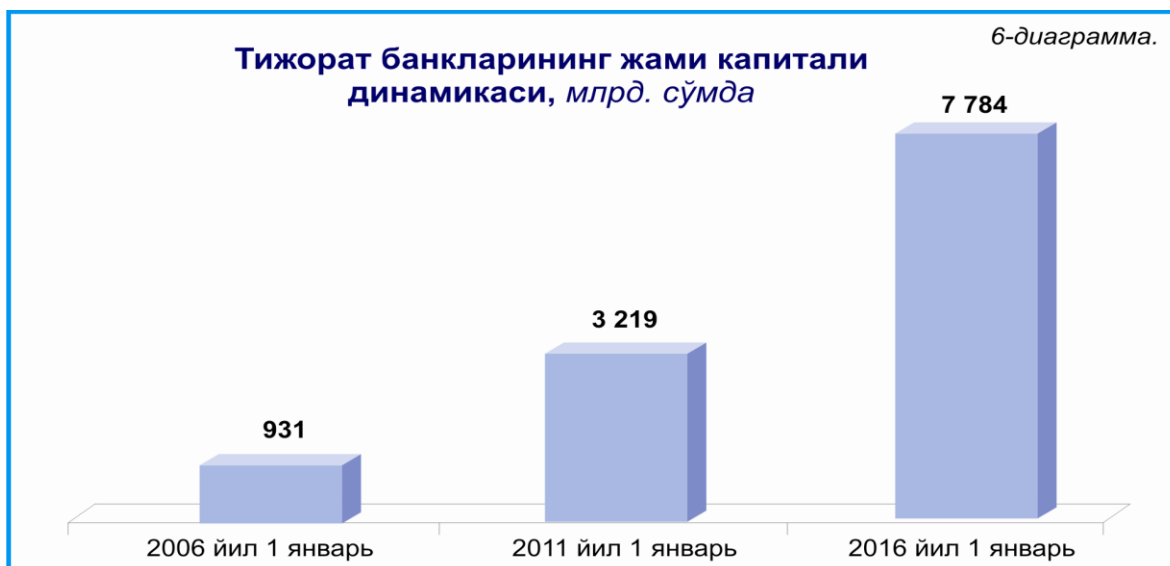
Тижорат банкларининг ресурс базасини ошириш

2015 йилда банк устав капиталини ошириш мақсадида акциядорлик-тижорат банклари томонидан жами 553,6 млрд. сўмлик акциялар инвесторлар ўртасида жойлаштирилди ва уларнинг 319,6 млрд. сўмлик қисми нодавлат сектори ҳиссасига тўғри келди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг тегишли қарорларига асосан «Ўзсаноатқурилишбанк» томонидан 157 млрд. сўмлик, Халқ банки томонидан 54 млрд. сўмлик акциялар чиқарилиб, инвесторлар орасида жойлаштирилди. Шунингдек, Ташқи иқтисодий фаолият миллий банкининг устав капиталли – 35 млрд. сўмга, «Агробанк»ники – 50 млрд. сўмга, «Микрокредитбанк»ники – 25 млрд. сўмга ва «Қишлоқ қурилиш банк»ники – 25 млрд. сўмга оширилди.

Тижорат банкларининг капиталлашув даражасини ошириш бўйича амалга оширилган мақсадли чора-тадбирлар натижасида банк тизимининг умумий капиталли сўнги 5 йил давомида 2,4 мартага ўсди.

2015 йилнинг ўзида ушбу кўрсаткич 23,3 фоизга ошди, 2016 йил 1 январь ҳолатига 7,8 трлн. сўмни ташкил этди (6-диаграмма).

Аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектларнинг банклардаги депозитлари ҳажмининг ўсишини рағбатлантиришга қаратилган кенг кўламли ишлар, жумладан, доимий равишда жозибадор омонат турларини таклиф қилиш, узоқ муддатли банк депозит сертификатларини ва облигацияларини муомалага чиқариш ҳамда бу борада жорий этилган имтиёзлар ва қулай шарт-шароитларни оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиш ўзининг ижобий натижаларини бермоқда.

2016 йил 1 январь ҳолатига кўра, тижорат банклари томонидан муомалага чиқарилган ва жойлаштирилган депозит ва жамғарма сертификатлари 703,4 млрд. сўмни ҳамда облигациялар 247,8 млрд. сўмни ташкил қилди.

Умуман олганда, амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида жалб қилинган депозитларнинг умумий ҳажми 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, 35,6 трлн. сўмни ташкил этиб, 2015 йил бошига нисбатан 28,0 фоизга ошди.

Иқтисодиётнинг реал секторини молиявий қўллаб-қувватлаш

Тижорат банкларининг капитали ва депозит маблағларининг юқори суръатларда ўсиши, ўз навбатида, уларнинг иқтисодиёт реал секторини молиявий қўллаб-қувватлашдаги ролининг янада кенгайтишига, активлар ва кредит қўйилмалари ҳажмининг сезиларли даражада кўпайишига ижобий таъсир кўрсатди.

Сўнгги 5 йил давомида тижорат банкларининг жами активлари 3,1 баробарга, иқтисодиётнинг реал секторига йўналтирилган кредит қўйилмалари умумий қиймати эса 3,7 баробарга кўпайди ва бу ҳолат банк тизимининг иқтисодий ўсишни рағбатлантиришдаги ролининг тобора ошиб бораётганлигини кўрсатмоқда.

Хусусан, тижорат банкларининг жами активлари 2015 йилда 2014 йилга нисбатан 25,1 фоиздан зиёдга ўсиб, 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, 65,2 трлн. сўмни ташкил этди (7-диаграмма).

Шу жумладан, тижорат банклари кредит қўйилмаларининг умумий ҳажми 2015 йилда 27,3 фоизга ошиб, 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига 42,7 трлн. сўмни ташкил этди (8-диаграмма).

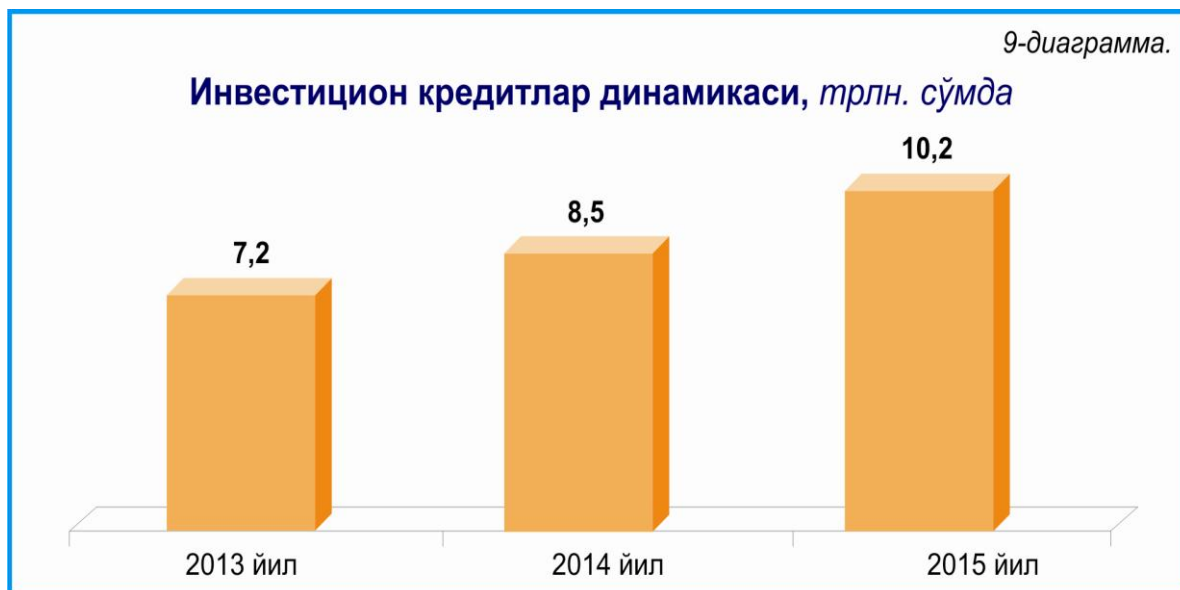
Иқтисодиётнинг реал секторига ажратилган кредитларнинг 86,7 фоизи ички манбалар ҳиссасига тўғри келади.

2015 йилда иқтисодиёт реал секторини молиявий қўллаб-қувватлаш учун йўналтирилган узоқ муддатли кредитлар ҳажми 2014 йилдагига нисбатан 27,7 фоизга ошиб, уларнинг тижорат банклари жами кредит портфелидаги салмоғи 79,8 фоизни ташкил этди.

Банкларнинг инвестиция жараёнларидаги иштироки янада фаоллашиб бормоқда. Банклар томонидан ажратилаётган инвестицион кредитлар устувор равишда иқтисодиётнинг sanoat тармоқларини модернизация қилиш, замонавий инфратузилмани шакллантириш ва ривожлантириш, ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан юксалтириш ҳамда янги иш ўринлари ташкил этишга қаратилган дастурлар доирасидаги инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришга йўналтирилмоқда.

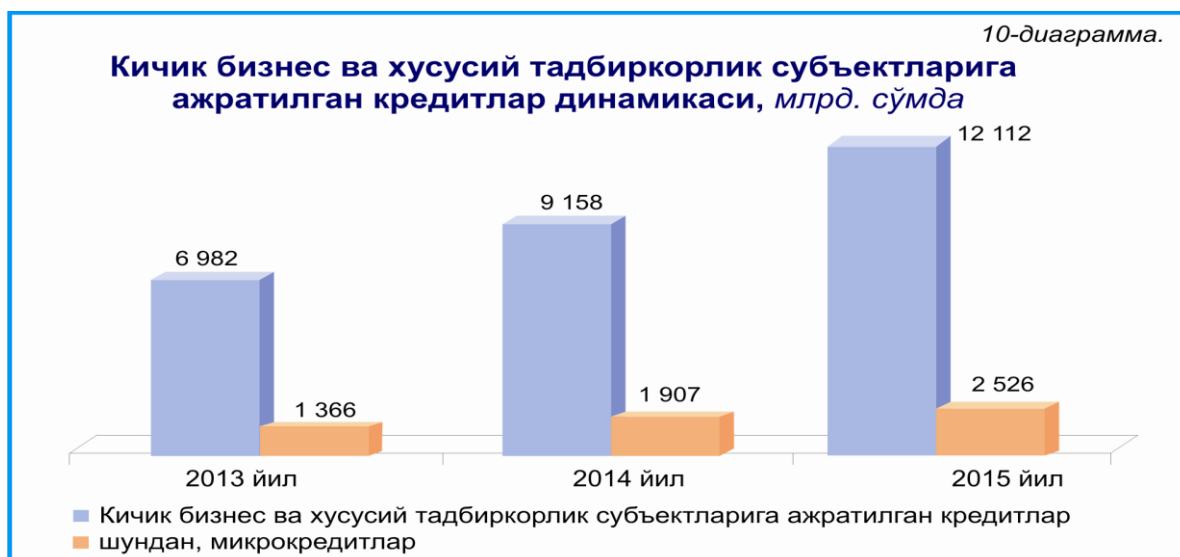
2015 йилда корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш мақсадларига тижорат банклари томонидан жами 10,2 трлн. сўм ёки

2014 йилдагига нисбатан 1,2 баробар кўп инвестицион кредитлар ажратилди (9-диаграмма).

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлашни кенгайтиришга қаратилган чора-тадбирларнинг амалга оширилиши кўрсатилаётган молиявий хизматлар, жумладан, ажратилаётган кредитлар ҳажмининг жадал суръатларда ошишида ўз аксини топмоқда.

Бизнес юритиш, жумладан, банк фаолиятини амалга ошириш шароитларининг яхшиланиши ва жорий этилган имтиёзларнинг ижобий таъсири натижасида 2015 йил мобайнида мазкур соҳа субъектларига барча молиялаш манбалари ҳисобидан ажратилган кредитлар суммаси 2014 йилдагига нисбатан 32,3 фоизга ошиб, 12,1 трлн. сўмни ташкил этди (10-диаграмма).

Шундан, 2,5 трлн. сўми соҳа субъектларига ажратилган микрокредитлар бўлиб, ушбу кўрсаткич 2014 йилдагига нисбатан 1,3 баробардан зиёдга ошди. «Микрокредитбанк» томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига 362 млрд. сўм миқдорида ёки 2014 йилга нисбатан 1,2 баробарга кўп микромолиявий хизматлар кўрсатилди.

Кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш тизимини такомиллаштириш борасида амалга оширилган ишлар

Омонатчилар ва кредиторлар манфаатларини ҳимоя қилиш, республика банк тизими ликвидлиги ва унинг барқарор ривожланишини таъминлаш мақсадида Марказий банк томонидан банкларнинг молиявий ҳолати устидан тизимли назорат амалга ошириб борилди.

Тижорат банклари ва уларнинг муассасалари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш механизмларини янада такомиллаштириш мақсадида капитал етарлилиги, ликвидлилик, активлар сифати ва диверсификацияси ҳамда банк Бошқарув органларининг фаолияти мунтазам равишда таҳлил қилиб келинмоқда.

Активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларга қарши етарли захираларнинг тўлиқ шакллантирилишини таъминлаш мақсадида банклар активларининг ҳолати қатъий назоратга олинган.

Банк операцияларини амалга оширишда операцион ва бозор таваккалчиликларини баҳолаш бўйича ҳар бир банкда бевосита банк Кенгашига бўйсунувчи Таваккалчиликларни назорат қилиш қўмиталари ташкил этилиб, уларнинг фаолияти доимий мониторинг қилинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 6 майда қабул қилинган «Тижорат банкларининг молиявий барқарорлигини янада ошириш ва ресурс базасини шакллантиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-2344-сонли Қарори талабларига мувофиқ, банкларнинг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлаш, капитал етарлилиги, ликвидлик бўйича талабларни кучайтиришни, Базель III тавсияларини босқичма-босқич жорий этишни кўзда тутувчи Марказий банкнинг бир қатор меъёрий ҳужжатлари янги таҳрирда қайта ишлаб чиқилди, 1 та низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Жумладан, ушбу ҳужжатларда:

– регулятив капитал етарлилик даражасининг энг кам миқдорини босқичма-босқич 10 фоиздан 14,5 фоизга етказиш, I даражали капитал етарлилик даражасининг энг кам миқдорини босқичма-босқич 5 фоиздан 11 фоизга оширишни кўзда тутувчи меъёрлар белгиланди;

– активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун захиралар шакллантириш механизми такомиллаштирилди, инвестиция портфелининг сифатини таснифлаш тартиби жорий этилди;

– банкка алоқадор бўлган шахслар билан битимларга қўйиладиган талаблар кучайтирилди, банкка алоқадор бўлган шахслар таркиби ва банкка алоқадор бўлган битта шахсга тўғри келувчи таваккалчиликнинг энг юқори даражаси аниқлаштирилди;

– банкларнинг ликвидлигини бошқаришга талаблар кучайтирилиб, ликвидлиликни қоплаш ва соф барқарор молиялаштиришнинг янги меъёрлари ўрнатилди.

Аҳоли омонатлари хавфсизлигини ва депозит операциялар шаффофлигини таъминлаш мақсадида:

– омонатлар бўйича кунлик ҳужжатларнинг тўғри расмийлаштирилишини кўшимча равишда текширувдан ўтказиш мақсадида якуний назорат хизмати жорий этилди;

– омонат маблағларининг бут сақланишини таъминлаш мақсадида ҳар бир тижорат банки веб-сайтида «шахсий кабинет» хизмати ташкил этилди.

«Тижорат банклари томонидан жалб қилинадиган депозитлар (омонатлар) бўйича фоиз ставкаларини шакллантириш механизми тўғрисида»ги Низом қабул қилиниб, тижорат банклари томонидан жалб қилинадиган депозитлар бўйича фоиз ставкаларининг ўзгариш динамикасини доимий равишда мониторинг қилиб бориш орқали фоиз ставкалари асосиз ўсишининг олди олинди.

Тижорат банкларининг корпоратив бошқарувига талаблар кучайтирилиб, банк Кенгашлари ва Бошқарувларининг ваколат ва мажбуриятлари қайта кўриб чиқилди, касбга оид этика ҳамда ошкоралик ва ахборотни ошкор қилиш борасида меъёрий талаблар ўрнатилди.

Нобанк кредит ташкилотлари тизимини ривожлантириш

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан республикада фаолият кўрсатаётган нобанк кредит ташкилотлари, хусусан, микрокредит ташкилотлари ҳамда ломбардлар фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар, шунингдек, улар фаолиятининг меъёрий-ҳуқуқий базаси янада такомиллаштирилиши нобанк кредит ташкилотларининг молиявий барқарорлигини ва фаолияти кўламини кенгайтиришга мустаҳкам замин яратмоқда.

2016 йилнинг 1 январь ҳолатига республикамиз ҳудудларида жами 70 та нобанк кредит ташкилотлари фаолият юритаётган бўлиб, уларнинг 27 тасини микрокредит ташкилотлари ва 43 тасини ломбардлар ташкил қилади.

Хусусан, 2015 йилда 3 та микрокредит ташкилоти ва 4 та ломбардга фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқини берувчи лицензиялар берилди.

2015 йилда микрокредит ташкилотларининг асосий кўрсаткичлари барқарор ўсиш тенденциясига эга бўлиб, жами активлари қолдиғи 2014 йилдагига нисбатан 30,2 фоизга ошиб, 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, 67,5 млрд. сўмга, капитали 25,3 фоизга ошиб, 46,7 млрд. сўмга ва ажратилган кредит ва кўрсатилган лизинг хизматлари қолдиғи 24,2 фоизга ошиб, 54,4 млрд. сўмга етди.

Шунингдек, 2016 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, ломбардларнинг жами активлари ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 36,0 фоизга ошиб, 41,5 млрд. сўмни, кредит қўйилмалари қолдиғи 44,7 фоизга ошиб, 34,6 млрд. сўмни ва жами капитали ҳажми 29,6 фоизга ошиб, 35 млрд. сўмни ташкил этди.

Нобанк кредит ташкилотлари тармоғи ва улар томонидан кўрсатилаётган микромолиялаш хизматлари кўламининг кенгайиб бораётганлиги кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлаш, айниқса, аҳолини кредитлаш ҳажмларининг ошиб боришига хизмат қилмоқда.

Тижорат банклари фаолиятининг етакчи халқаро рейтинг агентликлари ва молия ташкилотлари томонидан баҳоланиши

Бугунги кунга келиб республикамызда фаолият кўрсатаётган барча тижорат банклари «Мудис», «Стандарт энд Пурс», «Фитч Рейтингс» каби нуфузли халқаро рейтинг агентликларининг «барқарор» рейтинг баҳоларига эга.

2015 йилда «Стандарт энд Пурс» ва «Фитч рейтингс» рейтинг агентликлари Ўзбекистон банк тизими фаолиятини яна бир бор «барқарор» деб баҳолади.

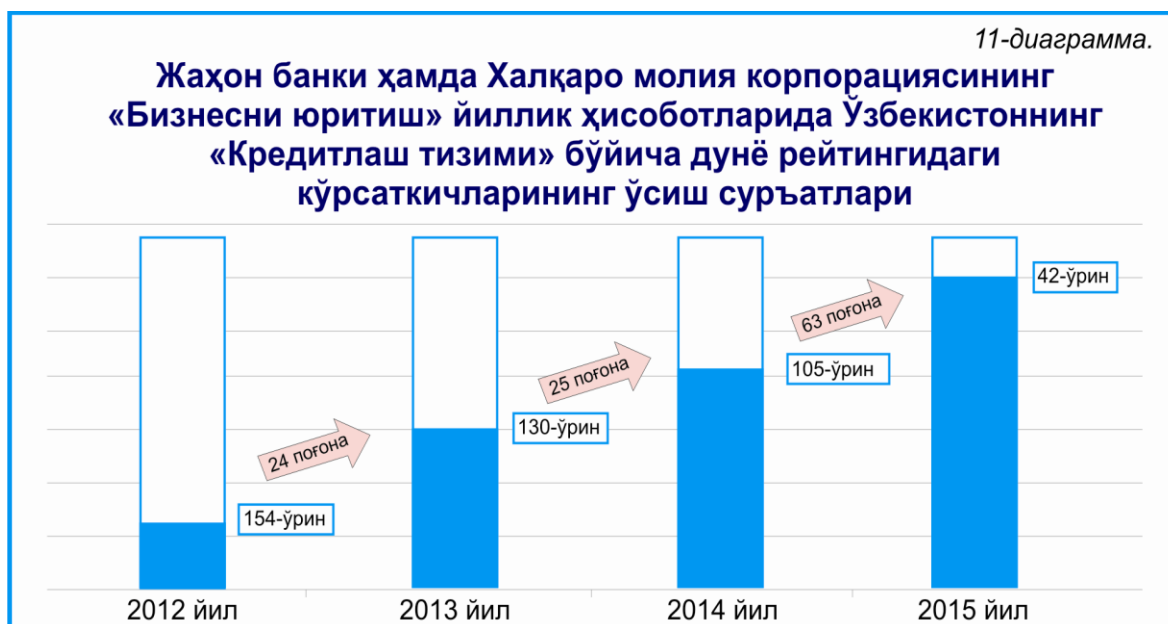
2015 йилнинг июль ойида «Мудис» халқаро рейтинг агентлиги Ўзбекистон банк тизимининг ривожланиш истиқболларига кетма-кет олтинчи йил «барқарор» рейтинг баҳосини берди.

Мазкур халқаро рейтинг агентликлари Ўзбекистон банклари фаолиятининг даромадлилиги, активлари сифати ва ликвидлигининг юқорилиги, мижозлар депозитлари ва капиталининг етарли даражада ўсишини республика банк тизими барқарорлиги ва ривожланишининг асосий омиллари сифатида алоҳида қайд этмоқда.

Шунингдек, сўнгги йилларда банк тизимини эркинлаштириш, ислоҳ қилиш ва унинг тадбиркорликни қўллаб-қувватлашдаги ролини кенгайтириш борасида амалга оширилаётган ислоҳотлар Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорацияси томонидан юқори баҳолашиб келинмоқда.

Хусусан, мазкур халқаро ташкилотлар томонидан 2015 йилнинг октябрь ойида эълон қилинган «Бизнесни юритиш – 2016» мамлакатларнинг янги рейтингида Ўзбекистон қулай ишбилармонлик муҳити кўрсаткичлари бўйича жаҳоннинг 189 та давлати орасида 54 поғона кўтарилиб, 87-ўринни эгаллади.

«Кредитлар олиш индекси» бўйича Ўзбекистон банк тизими кўрсаткичлари олдинги йилга нисбатан бир йўла 63 поғонага ёки 105-ўридан 42-ўринга кўтарилди (11-диаграмма).

Республика банк тизимида кредитлаш механизмини такомиллаштириш ва соддалаштириш борасида самарали тадбирларнинг изчил ва узлуксиз равишда амалга оширилиши натижасида ушбу кўрсаткич бўйича мамлакатимиз рейтинги сўнгги 3 йил ичида 112 поғонага кўтарилди.

2016 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

2016 йилда монетар сиёсат ва банк тизимида амалга ошириладиган ишлар Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2015 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ҳамда 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисида белгилаб берилган вазифаларнинг бажарилишига қаратилади.

Бунда 2016 йил учун иқтисодий дастурнинг муҳим вазифалари ва истиқболли ривожлантиришнинг асосий йўналишлари сифатида қуйидагилар белгилаб берилди:

– бошланган тизимли демократик ислохотларни ва мамлакатни модернизациялашни, иқтисодиётдаги, энг аввало, саноат ва қишлоқ хўжалигидаги чуқур таркибий ўзгартиришларни сўзсиз давом эттириш, хусусий мулкчилик, тадбиркорлик ва кичик бизнесни жадал ривожлантириш ва уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, иқтисодиётда давлат улушини изчил камайтириш, макроиқтисодий мутаносибликни таъминлаш;

– 2015 – 2019 йилларда муҳандислик-коммуникация ва йўл-транспорт инфратузилмасини ривожлантириш дастурининг асосий тадбирларини сўзсиз амалга ошириш бўйича бошланган ишларни давом эттириш;

– қишлоқ хўжалигида ислохотларни ва таркибий ўзгартиришларни янада чуқурлаштириш, ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш;

– ижтимоий соҳани ривожлантириш, аҳоли турмуш даражаси ва сифатини янада ошириш;

– иқтисодиётнинг рақобатдошлигини тубдан ошириш, экспорт қилувчи корхоналарни қўллаб-қувватлашни кучайтириш, экспортда фермер хўжаликлари, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иштирокини ҳар томонлама рағбатлантириш;

– иқтисодиёт тармоқларида замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш, «Электрон ҳукумат» тизими яратилишини тубдан тезлаштириш.

2016 йилда республикада ялпи ички маҳсулотнинг 7,8 фоизга ўсиши прогноз қилинмоқда. Ушбу ўсиш асосан саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажмининг – 8,2 фоизга, қишлоқ хўжалигининг – 6,1 фоизга ва капитал қўйилмалари ҳажмининг – 9,6 фоизга ўсиши ҳисобига таъминланади.

Шунингдек, мамлакат иқтисодиётига йўналтириладиган жами инвестициялар миқдори 17,3 млрд. АҚШ долларини ташкил этиши ёки 2015 йилга нисбатан 9,3 фоизга ўсиши прогноз қилинмоқда.

Бунда аввалги йиллардагидек, инвестициялар асосий қисмининг (65 фоиздан ортиғини) ишлаб чиқаришни ривожлантиришга, яъни янги ишлаб чиқариш корхоналарини қуриш ва янги замонавий ишлаб чиқариш технологияларини харид қилишга йўналтирилиши мўлжалланмоқда.

Экспортни рағбатлантириш ва маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга қаратилган чора-тадбирларнинг изчил давом эттирилиши ҳисобига 2016 йилда ҳам мамлакатимиз тўлов баланси, шу жумладан, ташқи савдо баланси ижобий сальдосини сақлаб қолиш мўлжалланмоқда.

2016 йилда ҳам Ҳукумат томонидан бандликни таъминлаш ва аҳоли даромадларини ошириш масалаларига алоҳида эътибор берилиши аҳолининг истеъмол, шу жумладан, узоқ муддатли товар ва хизматларга бўлган талабининг ўсишида ўз аксини топади ҳамда иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлашга хизмат қилади.

2016 йилда солиқ-бюджет сиёсатида амалга оширилиши режалаштирилаётган чора-тадбирлар ҳам мамлакатда макроиқтисодий барқарорликни таъминлашга ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини қўллаб-қувватлашга қаратилган бўлиб, Давлат бюджетининг даромадлари ва харажатлари прогнозларидан келиб чиққан ҳолда бюджет тақчиллигини ялпи ички маҳсулотга нисбатан 1 фоиздан оширмасликни ҳамда унинг тўлиқ ноинфляцион манбалар ҳисобидан молиялаштирилишини назарда тутди.

Ўз навбатида, 2016 йилда иқтисодиётнинг барча тармоқларида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва маҳсулот таннархини пасайтиришга қаратилган чора-тадбирларнинг амалга оширилиши ҳамда жаҳон бозоридаги хомашё ва товарлар нархлари динамикаси прогнозини инобатга олиб, 2016 йил учун инфляциянинг мақсадли кўрсаткичи 2015 йилдаги даражада, 5,5-6,5 фоиз доирасида белгиланмоқда.

Пул-кредит кўрсаткичларининг прогнози ва уларга эришишда монетар сиёсат инструментларидан фойдаланиш

2016 йилга мўлжалланган пул-кредит сиёсатининг асосий йўналишлари ва параметрлари юқорида қайд этилган макроиқтисодий кўрсаткичлар прогнози асосида ва Давлат бюджети параметрларига мувофиқ равишда ишлаб чиқилди.

Жорий йилда монетар сиёсатни амалга оширишда Марказий банк томонидан асосий эътибор инфляция даражасини белгиланган мақсадли параметрлари доирасида бўлишини ҳамда банк тизимининг барқарор ривожланишини таъминлашга қаратилади.

Бунда 7,8 фоизлик ялпи ички маҳсулот ўсишининг пулга бўлган реал талабини инобатга олган ҳолда 2016 йилда ўртача пул массасининг ялпи ички маҳсулотга нисбатини 0,7 фоиз бандгача ошириш кўзда тутилмоқда.

Ўз навбатида, 2016 йилда пул массасининг ошишида тижорат банклари томонидан иқтисодиётни кредитлаш ҳажмининг кенгайтирилиши ҳамда мамлакат ташқи савдо балансининг ижобий сальдоси ҳисобига банк тизими соф ташқи активларининг кўпайиши асосий омиллар бўлиб хизмат қилиши кутилмоқда.

2016 йилда ҳам Марказий банк муомаладаги пул массасини тартибга солишда **монетар сиёсатнинг бозор инструментларидан** фойдаланади ҳамда уларнинг самарадорлигини ошириб бориш бўйича ишларни давом эттиради.

Бунда асосий эътибор инфляциянинг мақсадли кўрсаткичлар доирасида бўлишини ва иқтисодиётда пулга бўлган талаб ва таклифнинг мутаносиблигини таъминлашга қаратилади.

Шу билан бирга, банк тизимида ликвидлик танқислиги вужудга келишининг олдини олиш ва аксинча, тизимдаги ортиқча ликвидликнинг иқтисодиётда

инфляцион босимнинг кучайишига олиб келишига йўл қўймаслик мақсадида банк тизими ликвидлигининг энг мақбул даражада бўлишини таъминлаш бўйича зарур чоралар кўриб борилади.

Хусусан, ташқи савдо баланси ижобий сальдосининг таъминланиши ва Давлат бюджетининг кўзда тутилаётган (1 фоиз) тақчиллик билан ижро этилиши натижасида банк тизимида вужудга келиши мумкин бўлган ортиқча ликвидликнинг инфляцияга таъсири олдини олиш ҳамда пул массасини тартибга солиш мақсадида тижорат банкларининг вақтинчалик бўш пул маблағларини Марказий банкдаги муддатли депозитларга жалб қилиш орқали **стерилизация операциялари** ўтказиб борилади.

Шунингдек, иқтисодиётнинг устувор тармоқларини молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида ташкил этилган Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт жамғармасига тегишли маблағларни йўналтирилишининг давом эттирилиши пул массаси ўсишининг олдини олишга ва уни белгиланган мақсадли кўрсаткич доирасида ушлаб туришга хизмат қилади.

2016 йилда ҳам инфляция даражаси 2015 йилдаги каби 5,5-6,5 фоиз доирасида прогноз қилинаётганлигини ҳисобга олиб, қайта молиялаш ставкасини 9 фоиз даражасида қолдириш кўзда тутилмоқда. Қайта молиялаш ставкасининг 9 фоиз даражасида сақлаб қолиниши инфляция даражасини белгиланаётган прогноз кўрсаткичлари доирасида бўлишини таъминлашга қаратилган қатъий пул-кредит сиёсатини юритиш учун қулай шароит яратади.

Ўз навбатида, Марказий банк, зарур ҳолларда, тижорат банкларидан хорижий валюталарни (АҚШ доллари, евро, япон иенаси ва фунт стерлинг) белгиланган муддат ва алмашинув курсида қайта сотиш шарти билан, сотиб олиш (СВОП операциялари) ёки хорижий валюталарни гаровга олган тарзда қайта молиялаш кредитларини бериш операцияларини амалга ошириб боради.

Бундан ташқари, пул массасининг ва пул бозоридаги фоиз ставкаларининг ўзгариш динамикасидан ҳамда тижорат банклари томонидан иқтисодиётга ажратилаётган кредитлар ҳажмининг ўсиш суръатларидан келиб чиққан ҳолда **мажбурий резервлар нормаси** зарур ҳолларда ўзгартириб борилади.

2016 йилда ҳам **валюта сиёсатини** амалга оширишда асосий эътибор миллий валюта барқарорлигини таъминлашга ҳамда экспортбоп ва импорт ўрнини босувчи маҳсулотлар ишлаб чиқаришни янада рағбатлантиришга қаратилади.

Бунда сўмнинг АҚШ долларига нисбатан алмашув курсини белгиланган коридор доирасида босқичма-босқич девальвация қилиб бориш орқали мамлакатимиз экспортёрлари рақобатбардошлигининг ошиши таъминланади.

Ўз навбатида, сўмнинг алмашув курси кескин тебранишининг олдини олиш ва унинг белгиланган коридор доирасида бўлишини ҳамда ички валюта бозоридаги барқарорликни таъминлаш мақсадида Марказий банк банклараро валюта бозоридаги операцияларда фаол иштирок этиб боради.

Умуман олганда, юқорида санаб ўтилган чора-тадбирларнинг уйғунликда амалга оширилиши ва монетар сиёсат инструментларининг такомиллаштириб борилиши Марказий банк томонидан олиб борилаётган пул-кредит сиёсатининг макроиқтисодий кўрсаткичларга таъсир каналларини кучайтиришга, банк тизими

ликвидлигини таъминлашга ва пул бозорида ижобий фоида ставкаларининг шаклланишига хизмат қилади.

БАНК ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА БУ БОРАДА АМАЛГА ОШИРИЛАДИГАН ИСЛОҲОТЛАР

2016 йилда банк тизимини янада ислоҳ қилиш ва ривожлантиришда асосий эътибор Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 6 майдаги «Тижорат банкларининг молиявий барқарорлигини янада ошириш ва уларнинг ресурс базасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2344-сонли, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2015 йил 7 августдаги «Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг 2014 йилдаги фаолияти тўғрисидаги ҳисоботи ҳақида»ги СҚ-51-Ш-сонли ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Вазирлар Маҳкамасининг банк тизимига оид бошқа қарорларида белгилаб берилган вазифаларнинг бажарилишини таъминлашга қаратилади.

Ушбу ҳужжатларда белгиланган вазифалардан келиб чиққан ҳолда банк тизимини ислоҳ қилиш ва ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар қуйидаги йўналишларда олиб борилади.

Тижорат банкларининг капиталлашуви ва депозит базасини оширишни таъминлашга қаратилган аниқ мақсадли чора-тадбирларни амалга ошириш

2016 йилда банк тизими жами капитални қўшимча акцияларни чиқариш ва жойлаштириш ҳамда бу соҳага хусусий капитални кенгроқ жалб қилиш орқали камида 20 фоизга ошириш мўлжалланмоқда.

Банкларнинг ресурс базасини янада мустаҳкамлаш мақсадида:

– юридик ва жисмоний шахслардан жалб қилинган депозитлар миқдорини 25 фоизга ошириш;

– Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 21 декабрдаги «Акциядорлик жамиятларига хорижий инвесторларни жалб қилиш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-2454-сонли Қарори талабларидан келиб чиқиб, акциядорлик жамиятлари шаклида ташкил этилган барча тижорат банкларининг устав капиталда хорижий инвесторлар иштирокини таъминлаш чораларини кўриш;

– аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектларнинг бўш пул маблағларини банк омонатлари ва депозитларига, айниқса, узоқ муддатли депозитларга жалб қилиш ва бунда мижозлар талабларини инобатга олган ҳолда омонатларнинг янги, жозибадор турларини жорий қилиш ҳамда инновацион депозит дастурларини ишлаб чиқиш;

– депозитларни жалб қилишда уларнинг айланиш муддатлари ва банк активларининг рентабеллиги ўртасидаги ўзаро мувофиқликни таъминлаш ҳамда уларнинг ўз вақтида қайтарилиши кафолатларини янада мустаҳкамлаш;

– қарз қимматли қоғозларини, жумладан, узоқ муддатли облигациялар ва депозит сертификатларини чиқариш ҳажмларини ошириш ҳамда субординар қарзлар жалб қилиш ишлари фаол амалга ошириб борилади.

Шунингдек, 2016 йил давомида ҳар чоракда соф фойда ҳисобидан тижорат банкларининг Имтиёзли кредит бериш махсус жамғармасига ажратмаларни йил давомида 20 фоиздан кам бўлмаган миқдорда босқичма-босқич ошириб бориш кўзда тутилмоқда.

Иқтисодиётнинг реал секторини молиявий қўллаб-қувватлашда тижорат банкларининг ролини янада кенгайтириш

Монетар сиёсатнинг иқтисодий ўсиш ва бандликни молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадларига мувофиқ ҳолда тижорат банклари томонидан иқтисодиётнинг реал сектори субъектлари ва аҳолини кредитлашни янада кенгайтириш 2016 йилда ҳам устувор вазифа сифатида давом эттирилади.

2016 йилда тижорат банклари томонидан иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарига ажратиладиган кредит қўйилмалари умумий ҳажмининг 2015 йилга нисбатан 25 фоиздан зиёд ўсиши прогноз қилинмоқда.

Хусусан, жорий йилда янги ишлаб чиқариш корхоналарини барпо қилиш, мавжуд корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш ҳамда қишлоқ жойларда замонавий лойиҳалар бўйича яқка тартибдаги янги турар жойларни барпо этиш мақсадларига тижорат банклари томонидан барча манбалар ҳисобидан 12 трлн. сўм миқдорида ёки 2015 йилга нисбатан 1,8 трлн. сўмдан зиёд миқдорда инвестицион кредитлар ажратилиши режалаштирилмоқда.

2016 йилда тижорат банкларининг инвестицион фаолиятида асосий эътибор 2015 – 2019 йилларга мўлжалланган иқтисодиётни янада ислоҳ қилиш, таркибий қайта ўзгартириш ва модернизациялаш умумий дастурини ташкил этувчи, шу жумладан:

– иқтисодиётни таркибий жиҳатдан ўзгартириш, ишлаб чиқаришни модернизация ва диверсификация қилишни таъминлаш;

– тайёр маҳсулот, бутловчи қисмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш;

– муҳандислик-коммуникация ҳамда йўл-транспорт инфратузилмасини ривожлантириш ва модернизация қилиш;

– иқтисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳада энергия сарфини камайтириш, энергияни тежовчи технологияларни жорий этиш бўйича чора-тадбирлар дастурларидаги инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришда фаол иштирок этишга қаратилади.

Шунингдек, аҳолининг ўсиб бораётган истеъмол эҳтиёжларини маҳаллий товарлар ҳисобига тўлиқ қондириш ҳамда ушбу маҳсулотларга ички талабни рағбатлантириш мақсадида барча ҳудудлар, айниқса, қишлоқ жойлардаги аҳолига мамлакатимизда ишлаб чиқарилган узоқ муддат фойдаланиладиган товарларни сотиб олиш учун истеъмол кредитлари бериш ҳажмлари ошириб борилади.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш бўйича ишларни янада фаоллаштириш

2016 йилда ўзининг кичик хусусий ишини, ўз бизнесини ташкил этишга интилаётган ёшларга имтиёзли кредитлар ажратиш, ёш оилаларга уй-жой сотиб олиш ва қуриш учун ипотека кредитлари, узоқ муддат фойдаланишга мўлжалланган товарлар харид қилиш учун истеъмол кредитлари бериш кўламини кенгайтириш борасидаги ишлар банк тизими фаолиятининг диққат марказида бўлади.

Республика ҳудудларида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида 2016 йилда тижорат банклари томонидан 14,0 трлн. сўм ёки 2015 йилга қараганда 1,2 баробар кўп миқдорда кредит ажратилиши прогноз қилинмоқда.

Ҳудудларда кредит олиш жараёнида инвестицион лойиҳалар ва бизнес-режалар пухталигини таъминлаш мақсадида маслаҳат хизматлари кўламини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилади.

Инвестицион иқлим ва тадбиркорлик муҳитини янада яхшилаш борасида банк тизими зиммасига юклатилган вазифалар ижросини таъминлаш

Бунда:

– банк хизматлари бозорида рақобатни янада кучайтириш, иқтисодиёт субъектлари ва аҳолига кўрсатилаётган хизматлар сифатини янада ошириш, кредитлаш жараёнларини соддалаштириш ва масофадан хизмат кўрсатиш кўламинини кенгайтириш;

– тадбиркорликнинг бир тури сифатидаги банк фаолиятига барча кўринишлардаги ноқонуний аралашувлар ва бу борадаги қонун меъёрларининг бузилиш ҳолатлари олдини олиш;

– кредит ажратиш жараёнининг мақбул ва тезкор муддатда амалга оширилишига эришиш мақсадида банк филиалларининг кредит ажратиш борасидаги ваколатларини босқичма-босқич кенгайтириш масалалари асосий мезонлардан бўлиб қолади.

Илғор ахборот-коммуникация технологияларини кенг татбиқ этган ҳолда нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини такомиллаштириш, кўрсатилаётган банк хизматлари сифатини ошириш ва кўламини янада кенгайтириш

Республикада ҳисоб-китобларнинг узлуксиз амалга оширилишини таъминлаш, нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини пластик карталар муомаласини кенгайтириш орқали янада такомиллаштириш, банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимларини («Банк-мижоз», «Интернет-банкнинг», «Мобиль-банкнинг», «SMS-банкнинг» ва бошқалар) республиканинг барча ҳудудлари, шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктларида ривожлантириш, уларнинг ишлаш сифатини ошириш устувор вазифалар бўлиб қолади.

Шунингдек, нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини такомиллаштириш борасида:

– «Электрон ҳукумат» ахборот тизимлари таркибига киритилган Марказий банкнинг «Чакана тўловларни реал вақт режимида амалга ошириш клиринг тизимини

яратиш ҳамда хизмат кўрсатувчиларнинг биллинг тизими билан интеграллаш» лойиҳасини амалиётга жорий этиш доирасини кенгайтириш;

– республиканинг барча тижорат банклари томонидан юридик ва жисмоний шахсларга ҳисобварақларни масофадан бошқариш бўйича банк хизматлари кўламини янада кенгайтиришга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилади.

Банк назоратини халқаро андоза ва меъёрлар асосида янада такомиллаштириш

Хусусан, капиталнинг етарлилиги ва ликвидлилик кўрсаткичи бўйича янги талабларнинг (Базель III) босқичма-босқич жорий этилишини ва бажарилишини таъминлаш борасидаги ишлар амалга ошириб борилади.

Банк назорати самарадорлигини ошириш мақсадида кредит ташкилотлари фаолиятидаги таваккалчиликларни баҳолашда халқаро андозалардан фойдаланиш ва Марказий банк томонидан қўлланиладиган таъсир чоралари турларини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилади.

Шунингдек:

– банк назорати бўйича халқаро Базель қўмитасининг янги тавсияларини жорий қилиш борасида Жаҳон банки ва Халқаро валюта фонди билан ҳамкорликни кенгайтириб бориш;

– капиталнинг етарлилик даражасини аниқлаш мақсадида операцион ва бозор таваккалчиликларини баҳолаш услубларини янада такомиллаштириш;

– жаҳондаги етакчи ва барқарор банклар тажрибасини инобатга олган ҳолда банк мижозларининг кредитга лаёқатлилигини скоринг-тахлил қилишнинг замонавий усулларини самарали қўллаш ва уни такомиллаштириб бориш;

– ликвидлилик бўйича эҳтимолий хатарларни камайтириш ва фавқулодда ҳолатларга чидамлиликини таъминлаш мақсадида доимий равишда тижорат банкларининг ликвидлилик даражаларини стресс-тестдан ўтказиш ҳамда уларнинг ривожланишини турли сценарийларда моделлаштириш;

– банк фаолиятининг молиявий барқарорлигини таъминлашга масъул бўлган тижорат банкларининг таркибий бўлинмалари мутахассисларининг малакаларини тизимли асосда ошириб бориш;

– тижорат банкларининг депозит ва фоиз сиёсатларини тизимли равишда мониторинг қилиш, жалб қилинаётган омонатлар бўйича фоиз ставкаларини асосиз ошириш ҳолатларини аниқлаш ва бартараф этиш;

– депозит амалиётларини, жумладан, банкларнинг молиявий барқарорлигига таъсир қилувчи эҳтимолий хатарларнинг юзага келишини камайтириш мақсадида аҳолининг омонатларини жалб қилиш таркиби ва шартларини такомиллаштириш ишлари давом эттирилади.

Республика тижорат банкларида корпоратив бошқарув тизимини ривожлантириб бориш, хусусан:

– корпоратив бошқарув, шу жумладан, хатарларни бошқариш ва ички назоратни яхшилаш усулларини етакчи хорижий банклар ҳамда молия институтларида бошқарувни ташкил этиш тизимини чуқур ўрганиш асосида янада такомиллаштириш;

– банклар активлари ва кредит портфели сифатини яхшилаш, банк фаолияти билан боғлиқ хатарларни (кредит, валюта, операцион, фоиз ва бошқалар) баҳолаш тизимини янада ривожлантириш;

– таваккалчиликларга қарши барқарорликни ошириш, банклар фаолиятида назорат сифатини ва самарасини янада ошириш;

– банклар фаолиятига соғлом ва хавфсиз бўлган банк амалиётини амалга оширишни ўз ичига олган банк назорати бўйича Базель кўмитасининг янги таҳрирдаги «Корпоратив бошқарувнинг самарали омиллари»ни жорий этиш, малака этикаси андозаларини ўрнатиш, банклар фаолиятининг шаффофлигини таъминлаш;

– банклар фаолияти бўйича ахборотлар оммавийлигини, шу жумладан, банклар веб-сайтларига йиллик ва оралиқ молиявий ҳисоботларни жойлаштириш ҳамда банк сири тўғрисидаги қонунчиликка хилоф бўлмаган равишда ўрнатилган тартибдаги бошқа усуллар орқали янада ошириш ишлари давом эттирилади.

Микромолиялаш тизими ва нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини ривожлантириш

Бу борада нобанк кредит ташкилотлари тизимида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишни кенгайтириш, дастурий таъминотлар асосида бухгалтерия ҳисоби ва бошқа молиявий ҳисоботларни тайёрлаш амалиётини такомиллаштириш ишлари давом эттирилади.

Шунингдек, нобанк кредит ташкилотларининг молиявий ҳолати ва барқарорлиги маҳаллий рейтинг компаниялари томонидан баҳоланишининг янгилаб борилиши таъминланади.

Республикада нобанк кредит ташкилотларининг барқарор фаолият юритишини таъминлаш мақсадида Марказий банк томонидан нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини масофадан туриб ҳамда бевосита жойларда назорат қилиш усуллари ва амалиётини янада такомиллаштириш борасидаги ишлар давом эттирилади.